

№ 27 (716)
Ліпень 2018 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ Трывога: Спадчына ў небяспецы – стар. 3
- ☞ Малая радзіма: праект «Вартыя памяці людской...» – стар. 4
- ☞ Конкурс «Адвечнае»: гісторыя школы ў Парэччы – стар. 6

II міжнародны фэст «Мір – 1812»

7-8 ліпеня ў г.п. Мір прайшоў II міжнародны фэст «Мір – 1812».

У першы дзень фэсту ўдзельнікі паказалі рэканструкцыю гарадскога бою «Мір – 1812». Перад дзясяткамі глядачоў разгарнулася захапляльнае, займальнае, эмацыйнае дзеянне – бітва паміж расійскім і французскім войскамі. Гучныя ружэйныя залпы, вершнікі, якія імкнуцца насустрач адзін аднаму, звон шабляў – усё гэта пакінула яскравы ўражанні. Прысутныя не спяшаліся разыходзіцца, абмяркоўвалі ўбачанае. «Такое адчуванне, што самі пабывалі на той вайне», – чуліся галасы маладых месцічаў.

На «французскім падворку» сваёй творчасцю з глядачамі падзяліўся гурт старадаўняй музыкі «Хардвуд». Музыка, якая некалькі стагоддзяў таму гучала на вуліцах сярэднявечных гарадоў, выклікала незвычайнае захапленне ў слухачоў. Апроч гэтага ўсе ахвочныя маглі наведаць літаратурны салон «Адам Міцкевіч запрашае».

Завяршыўшы першы дзень праглядам фільмаў пад адкрытым небам, прысвечаных вайне 1812 г.

Другі дзень гістарычнага фэсту «Мір – 1812» быў не менш дынамічным і захапляльным.

У цэнтры мястэчка адбыўся парад расійскага і французскага войскаў. Пасля прыбугскія казакі здзіўлялі глядачоў умнемем валодаць шашкай – спрытна ссякалі верх бутэлек з вадою, а тыя нерухома заставаліся на месцы, ды іншае.

Паводле інфармацыі Карэліцкага раённага цэнтра культуры і народнай творчасці

Пра тое, як дарылі вышыванкі і знаёміліся з традыцыйнымі ўзорамі, чытайце на стар. 2

«Адам Міцкевіч запрашае...»

Сёлета спайняецца 220 гадоў з дня нараджэння Адама Міцкевіча, польскага паэта беларускага паходжання. Менавіта яму прысвяцілі цікавае і змястоўнае мерапрыемства супрацоўнікі Карэліцкай раённай бібліятэкі: 7 ліпеня ў г.п. Мір ладзіўся літаратурны салон «Адам Міцкевіч запрашае...».

Сярод гасцей імпрэзы былі дырэктар Дома-музея Адама Міцкевіча ў Навагрудку Мікалай Гайба і дырэктар Навагрудскай раённай бібліятэкі Ірына Царюх. На развітанне дырэктар Карэліцкай раённай бібліятэкі Лілія Арцюх пажадала ўдзельнікам і гасцям імпрэзы любові да роднага краю і яго славутых землякоў.

Працавала кніжная выстаўка «...Усюды частку душы я пакінуў», дзе можна было ўбачыць амаль усю тэматычную літаратуру з краязнаўчага фонду бібліятэкі. Быў абсталяваны куток з партрэтамі Міцкевіча і яго фотаздымкамі, падсвечнікам і раскошным фаліянтам «Пана Тадэвуша» (выдання Беларускага фонду культуры. – «КГ»). За чайным столікам госці з ёлкай з мёдам, варэннем і дамашнім печывам. Прысутных запрашалі ў салон гераіні твораў А. Міцкевіча Свіцязянка і Гражына, яны ж расказвалі аб жыцці і творчасці паэта. Бібліятэкары чыталі яго творы, а таксама вершы «Едзеш, міленькі Адам» Яна Чачота, «На зямлі Адама Міцкевіча» Веры Вярбы, «Земляку» Кацярыны Бесараб. Вось урывак з верша апошняй:

*Мяне прыцягвае Міцкевіч,
Чаруе шчырасцю радкоў,
Бо цеплынёй, пляшчотай вее
З глыбінь зямлі,
з маіх куткоў!*

Наталля КАЗАРЭЗ,
метадыст Карэліцкай
раённай бібліятэкі

Вышыванкі родныя ўзоры

Дзень вышыванкі адзначылі ў Карэліцкай раённай бібліятэцы. 2 ліпеня ў фая Карэліцкага раённага цэнтру культуры і народнай творчасці разгарнуўся паэтычны салон «Паэзія вышыванкі». Супрацоўнікі раённай бібліятэкі і госці свята чыталі вершы паэтаў М. Пазнякова, Л. Геніюш, Н. Загорскай, Б. Скрынчына, прысвечаныя Радзіме, народнай спадчыне, продкам.

Акцыя «Падары немаўляці вышыванку» выйшла за свае межы і распаўсюдзілася не толькі на маленькіх гасцей свята, але і на дарослых карэліччанаў, якім падарылі бранзалеты з узорамі традыцыйнай вышыўкі.

Пад час імпрэзы была арга-

Майстар-клас ад Таццяны Купрас

нізаваная фотазона «Родныя ўзоры», дзе можна было сфатаграфавана, а рамянік Таццяна Купрас паказвала майстар-клас, у якім удзельнічалі ўсе ахвочыя.

Прыемным для ўдзельнікаў свята стаў канцэрт «Я люблю Беларусь», арганізаваны творчым калектывам Карэліцкага раённага цэнтру культуры і народнай творчасці. У гэты дзень працавала кніжная выстаўка «Арнамент – пачырк народа» з тэматычнай падборкай літаратуры, а таксама выстаўка сувеніраў, вырабаў дэкаратыўна-ўжытковай творчасці.

У акцыі «Падары сябру вышыванку» прынялі ўдзел супрацоўнікі дзіцячай бібліятэкі. Яны падрыхтавалі цікавыя апавяданні аб вышыванцы і наладзілі кніжную выстаўку з літаратурай, карыснай не толькі для тых, хто пачынае знаёміцца з традыцыйнай вышыўкай і спрабуе вышыць самастойна, але і для майстроў, мастакоў і дызайнераў. Для маленькіх жа чытачоў была арганізаваная пляцоўка з настольнымі гульнямі, віктарыямі і крыжаванкай.

Наталія КАЗАРЭЗ, метадыст Карэліцкай раённай бібліятэкі

Падаравалі дзіцяці вышыванку

На тым тыдні...

✓ 8 ліпеня ў філіяле Веткаўскага музея стараабрадніцтва і беларускіх традыцый у Гомелі пры ўдзеле «Братэрства босых борнікаў» адкрылася выстаўка «Пчолачкі гудуць, хатку будуць... (традыцыі борніцтва на Беларусі)».

абрадніцкі ікананіс, арыгінал рукапіснага зборніка «Як пчел водіт і за пчеламі ходіт» (XVIII ст.), традыцыйны тэкстыль, фотаздымкі, копіі картаў традыцыйных промыслаў і шмат іншых цікавых артэфактаў.

✓ 12 ліпеня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася персанальная выстаўка графікі беларуска-ізраільскага мастака Іосіфа Капеляна «Нетанія – Мінск». На ёй прадстаўлены 19 графічных твораў, выкананых у розных тэхніках. Эстампы І. Капеляна настройваюць гледача на ўзвышанае і адухоўленае ўспрыманне навакольнага свету, якое ўласціва самому аўтару.

І. Капелян нарадзіўся ў Бабурыску ў 1936 г. Вучыўся ў Ленінградскім мастацка-графічным педагагічным вучылішчы, затым – на факультэце графікі ў Беларускам тэатральна-мастацкім інстытуце ў Мінску. Актыўна праца-

ваў у выдавецтве, аформіўшы больш за 130 кніг. У 1980 г. І. Капелян пераехаў у Ізраіль, дзе працаваў мастаком-графікам у Інстытуце археалогіі ўніверсітэта Тэль-Авіва. Стаў адным з заснавальнікаў унікальнай вёскі мастакоў Са-Нур у Самары, першым старшынёй Аб'яднання прафесійных мастакоў Ізраіля.

Мастак стварыў вялікую колькасць акварэляў, жывапісных твораў, працуючы ў жанры партрэта, пейзажа і нацюрморту. Яго працы знаходзяцца ў мастацкіх музеях Беларусі, Польшчы, Украіны, Расіі, Ізраіля, Азербайджана ды іншых краінаў.

✓ 14 і 15 ліпеня мінскі прыход свяціцеля Мікалая Японскага ладзіў турыстычны злёт «Семь Я – дружная сям'я!» на рацэ Іслач. Арганізатары запрашалі ўсіх, хто «малады душой і не баіцца камароў». Сялета злёт адбыўся ўжо трэці раз.

✓ 17 ліпеня ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася персанальная выстаўка ак-

варэляў Любові Мінковіч «Сны майё Радзімы», якую мастачка перадае ў падарунак музею.

Імя нашай зямлячкі Л. Мінковіч, якая цяпер жыве і працуе ў Ізраілі, вядома ў розных краінах, дзе яна экспанавала свае творы. Асноўная тэма яе твораў – незабыўныя пейзажы Беларусі. Такія неяскаравыя ў параўнанні з Ізраілем, часта пахмурныя, трохі сумныя – і таму наводзяць на філасофскія разважанні. Помнікі беларускай архітэктуры таксама заўсёды прыцягвалі ўвагу мастачкі і сёння застаюцца абавязковымі элементамі яе твораў.

Пра борніцтва кажуць, што гэта самы таямнічы лясны промысел, ён апякуе пчалу і шануе старыя традыцыі. На выстаўцы прадстаўлены старыя борці-калоды, борціны інструмент, традыцыйны беларускі і стара-

Рэдакалегія і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» шчыра ўдзячная нашым чытачам і аўтарам за ўвагу да нашага выдання. Але, на жаль, часам бываюць прыкрыя выпадкі, што ускладняюць падрыхтоўку артыкула ды ілюстрацыяў да друку. На гэта і хочацца звярнуць увагу сяброў.

Тэкст. Артыкул або нататка павінны быць набраныя ў тэкставым рэдактары Micro-soft Word, захаваныя ў фармаце .rtf, як варыянт – .doc, але не .docx (на жаль, гэты фармат на сёння дае найбольшую колькасць памылак з-за збою). Як варыянт, могуць быць і іншыя тэкставыя рэдактары (да прыкладу, бясплатныя AbiWord або OpenOffice ды падобныя), але абавязкова ўмова – захоўваць у фармаце .rtf. Шрыфт (гарнітура, памер, іншыя параметры, а таксама абзацныя водступы) можа быць абраны самастойна (мы прапануем Arial, 13 пунктаў, паўтара інтэрвала, водступ 1,25 см).

Пазначайце па магчымасці поўнаасцо імёны і прозвішчы асобаў, згаданых у тэксце, расшыфрувайце ініцыялы аўтара артыкула, а таксама абрэвіятуры і скарачэнні. Звяртаем таксама ўвагу, што неабходна дасылаць канчатковую версію артыкула, па магчымасці не дадаваць да яго пазней звесткі, факты, удакладненні, новы варыянт дасланага раней, каб у канчатковай публікацыі не ўкрадла тэхнічная памылка з-за падрыхтоўкі і ўнясення сказа, абзаца і да т.п. Як варыянт, газета можа пазней вярнуцца да надрукаванага і змясціць артыкул ці нататку ў працяг тэмы.

Газета друкуе матэрыялы на беларускай мове; рэдакцыя перакладае тэксты ў скарэйшых выпадках, загадзя агавораныя пры сустрэчы, па тэлефоне або праз электронную пошту.

Ілюстрацыі. Малюнкi, рысункi, фотаздымкi павiнны быць захаваныя ў фармаце .jpg (.jpeg) або .tiff. Пажадана 300 кропак на цалю (dpi), далускаеца не меней за 1024 пікселяў па большым баку ці памерам не менш за 500 кілабайт. Ілюстрацыі не трэба ўстаўляць у тэкставы дакумент, а прымацоўваць асобна або архіваваць некалькі фота (малюнкаў) і прымацоўваць да пісьма архіў. Не збывайцеся пазначча, на якіх ілюстрацыі хто або што адлюстраваны. Калі ёсць магчымасць, пазначайце аўтарства здымка або малюнка, рысунка (або крыніцу іх паходжання).

Што ж да фота на паперы, то не дасылаць, калі ласка, ксеракопіі ілюстрацыяў.

Просім сяброў звярнуць увагу на гэтыя просьбы і рэкамендацыі пры супрацоўніцтве з рэдакцыяй «Краязнаўчай газеты». Спадзяемся, нашыя стаўкі будучы плённыя і зычлівыя.

Будзем разам рабіць нашу з вамі «Краязнаўчую газету»!

Спадчына ў небяспецы

Вайсковыя могілкі. Рэканструкцыя і добраўпарадкаванне?

Грамадская назіральная камісія пры Міністэрстве культуры Рэспублікі Беларусь па ахове гісторыка-культурнай спадчыны на сваім пасяджэнні 5 ліпеня 2018 года разгледзела стан спраў, ход работ і грамадскую сітуацыю вакол Вайсковых могілак у Мінску. Было адзначана, што сёняшні стан могілак, пасля праведзеных тут КУП «Спецыялізаваны камбінат камунальна-бытавога абслугоўвання» работ, выклікае ў грамадскасці трывожу і неразуменне. Могілкі перастаюць адпавядаць патрабаванням заканадаўства ў сферы аховы помнікаў, страчваюць аўтэнтычны выгляд, змяняцца іх архітэктурнае аблічча, пагаршаюцца візуальныя ўмовы іх успрымання.

Аб неабходнасці захавання гэтых патрабаванняў у ліку іншых папярэджванняў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, выдаючы дазвол дзяржаўнаму прадпрыемству «УКБ Савецкага раёна г. Мінска» на правядзенне навукова-даследчых і праектных работ па капітальным рамонце з рэканструкцыяй матэрыяльнай гісторыка-культурнай каштоўнасці катэгорыі 2 «Вайсковыя могілкі (1840 – 1950-я гг.) на вул. Казлова ў г. Мінска» (дазвол ад 16 студзеня 2018 г. № 04-01-07/40). Даручалася работы праводзіць на падставе комплексных навуковых даследаванняў, якія ўключаюць у склад навукова-праектнай дакументацыі. Навукова-праектную дакументацыю неабходна было прадставіць на ўзгадненне ў Міністэрства культуры.

Аднак на практыцы атрымалася зусім адваротнае: на сёняшні дзень інстытут «Мінскпраект» толькі пачаў распрацоўку праектнай дакументацыі, выканана першая ста-

дзя – канцэпцыя праекта рэканструкцыі Вайсковых могілак, а працы на могілках тым не менш вядуцца. Спасылкі КУП «Спецыялізаваны камбінат камунальна-бытавога абслугоўвання» на правядзенне асобных работ па добраўпарадкаванні і бягучым рамонце не адпавядаюць заканадаўству і патрабаванням Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь па ўзгадненні з ім пераліку такіх прац і іншых неабходных матэрыялаў праекта бягучага рамонтнага добраўпарадкавання. Не вызначана чарговасць работ, няма іх абгрунтавання, у тым ліку з пункту гледжання патрабаванняў заканадаўства ў сферы аховы помнікаў.

Спецыялізаваным камбінатам камунальна-бытавога абслугоўвання ўжо «рэканструявана» каля 300 магіль, знесены агароджы, зніклі межы канкрэтных пахаванняў, надмагіллі заме-

нены безабліччымі, невыразнымі і часам выкананымі з памылкамі ў тэксце так званымі «падгалоўнікамі», якія дысануюць з характарам іншых пахаванняў і пагаршаюць візуальнае ўспрыманне могілак. Адсутнічае ранейшая ідэнтыфікацыя канфесійнай прыналежнасці пахаваных. Новапастаўленыя «падгалоўнікі» не ўлічваюць адметнасці дзіцячых пахаванняў. Беспадстаўна знішчаны некаторыя вартыя станоўчай ацэнкі агароджы, кветнікі.

Прыходскі савет храма-помніка Аляксандра Неўскага (храм знаходзіцца на тэрыторыі могілак) таксама лічыць, што спачатку неабходна правесці папярэдняе абследаванне магіль з мэтай вызначэння іх гісторыка-культурнай, мастацкай і эстэтычнай каштоўнасці, прадугледзець магчымасць максімальнага захавання іх стылістыкі пры рэканструкцыі могілак як знакавага элемента гістарычна засведчанай інфраструктуры нашай сталіцы. Аб гэтым савет паведаміў «Мінскпраекту» ў сваім лісце ад 1 ліпеня 2018 года. Гэтыя падыходы падтрымлівае і грамадская назіральная камісія.

На пасяджэнні камісіі адзначаліся іншыя факты недакватнасці работ, што праводзяцца, статусу помніка 2-й катэгорыі, парушэння заканадаўства ў сферы аховы помнікаў. З улікам усяго комплексу работ, што праводзяцца, маюцца быць праектавання, неабходнасці захавання аўтэнтыкі і агульнага ўспрымання могілак лічым неабходным:

1. Прывесці ўсе пытанні па праектаванні і арганізацыі работ у адпаведнасць з патрабаваннямі заканадаўства і падпісанымі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Помнік 2-й катэгорыі павінен і пасля «рэканструкцыі» адпавядаць свайму першаснаму прызначэнню, бо не толькі і не столькі лаўкі, дарожкі і іншыя элементы аздаблення вызначаюць яго гісторыка-культурную каштоўнасць.

2. Неабходна правесці комплексныя навуковыя даследаванні, якія абавязкова ўлічваюць пры падрыхтоўцы праектнай дакументацыі і арганізацыі работ.

3. Неабходна разгледзець магчымасць вяртання на ранейшае месца магільных агароджаў, якія былі ў добрым стане, мелі свае характэрныя адметнасці і былі беспадстаўна знішчаны, а таксама крыжоў, якія меліся на асобных пахаваннях. Варта асобна пазначыць дзіцячыя пахаванні.

Сяргей ПАНІЗЬНІК

Парэнчы Вайсковых могілак

Ну й мацярык: не сціклі
дрэнчы-енчы.

Народ – няўрод?
...Во тузаюцца ўсе.

Т а к,
агароджа могілак – парэнчы, –
каб не сівела Памяць у лазе.
Парэнчы – каб засведчыць:
бачым строму.

Падзел прасторы
трэба пільнаваць...
Магілка вунь – як ганачак ля дому.
Крышчы крыжы –
як свой хрыбет ламаць.

Тупее адубелы недалюдак.
Пільнуе? Мо выконвае наказ,
каб над зямлёй
людзей мець за малютак,
бо продкі пад зямлёю –
без прыўкрас.

За кіў хапаецца
неасцярожны следчы.

Хістаюцца
над морам слёз
парэнчы...

Збуцьвее
продкаў мацярык
без нас,
бо агароджа – космасу парожак...

Калі народнае паўзе ў бязбожжа, –
Трымаецца парэнчаў вечны Час.
22.06. 2018

4. Пры распрацоўцы праектнай дакументацыі і правядзенні работ неабходна кіравацца патрабаваннямі Кодэкса аб культуры (артыкул 110, пункт 1): «Пры ажыццяўленні дзейнасці на тэрыторыі нерухомых матэрыяльных гісторыка-культурных каштоўнасцяў і ў зонах іх аховы не павінна дапускацца пагаршэнне ўмоў успрымання гэтых гісторыка-культурных каштоўнасцяў, у тым ліку стварэнне перашкод для візуальнага ўспрымання іх аб'ёмна-прасторавых асаблівасцяў, элементаў і дэталей архітэктурнага дэkorу».

5. Падтрымліваем асноўныя пазіцыі, выказаныя ў лісце ГА «Беларускае добраахотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры» ў Пракуратуру г. Мінска ад 27.06.2018, №192.

Анатоль БУТЭВІЧ,
старшыня Грамадскай
назіральной камісіі

Рашэнне Грамадскай назіральной камісіі накіравана для рэзавання ў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт, Дзяржаўнае прадпрыемства «УКБ Савецкага раёна г. Мінска», Пракуратуру г. Мінска 9 ліпеня 2018 г.

Аднак, насуперак усяму часова прыпыненыя работы па «добраўпарадкаванні» могілак зноў аднавіліся.

У Салоціне асвятлілі стараверскую капліцу

Штогод на прастольнае свята – праваслаўную Троицу, колькасць насельніцтва вёскі Салоцін, што ў Жлобінскім раёне, часова павялічваецца ў некалькі разоў. Сюды з розных куткоў свету з'язджаюцца яе ўраджэнцы.

«Краязнаўчая газета» пісала ўжо, што Салоцін заснавалі перасяленцы з Расіі. Гэта былі прыхільнікі старой праваслаўнай веры (сёння салоцінцы падпарадкоўваюцца аднаму з яе напрамкаў – Стараверска-праваслаўнай Паморскай Царкве), якую тагачасныя расійскія ўлады пачалі пераследаваць пасля царкоўнай рэформы, праведзенай у XVII стагоддзі царом Аляксеем Міхайлавічам і Патрыярхам Ніканам («КГ» № 29 за жнівень 2016 г.).

Тады, у 2016 годзе, на Траецкую бацькоўскую суботу, якая папярэднічае свята Троицы, у Салоціне быў асвечаны памятник паклонны крыж-камень вагаю 20 тонаў. На ім выбіты ад імя салоцінцаў надпіс, які пачынаецца словам: «Мы, дзеці, унукі, праўнукі, шануем і помнім сваіх продкаў...». А сёлета побач з гэтым крыжам-каменем была асвечаная капліца. З'яўленне гэтай культуры пабудовы – таксама вынік агульных намаганняў ураджэнцаў Салоціна.

Мікалай ШУКАНАЎ

Вартыя памяці нашай...

Хочацца расказаць чытачам аб рэалізацыі праекта, распрацаванага аддзелам бібліятэчнага маркетынгу нашай бібліятэкі ў 2017 годзе і які паспяхова дзейнічае ў 2018-м у рамках Года малой радзімы. Назва праекта – «Вартыя памяці людской...». Задумка і галоўная мэта гэтага краязнаўчага праекта была такой – узгадаць і захаваць імёны землякоў, якія адышлі ў іншы свет, якія працай, сваім адметным жыццём стваралі гісторыю Ганцавіцкага краю.

Спачатку, на працягу мінулага года, на старонках раённай газеты з'яўляліся нататкі бібліятэкараў пра людзей, якія сваімі справамі, сваім прыкладам працягваюць жыццё ў памяці землякоў. Першая нататка была пра старшыню калгаса імя С.М. Кірава Міхаіла Міхайлавіча Кун-

цэвіча – чалавека, пад старшынствам якога гаспадарка лічылася адной з лепшых не толькі ў раёне, але нават у рэспубліцы. Гэта быў адданы роднай зямлі чалавек, якога добра памятаюць людзі старэйшага пакалення і якога павінна ведаць моладзь.

Пасля былі надрукаваныя жыццёвыя апаведы пра фельчара Чудзінскай участковай бальніцы Сцяпана Антонавіча Варсукевіча, пра якога вяскоўцы так і гаварылі – «наш Антонавіч», якога любілі і паважалі за дабрыйню, спагаду і чуласць.

Нататка «Незабыўныя ўрокі Уладзіміра Мухі» апавядала пра дырэктара Вялікакругоўскай школы – добрага кіраўніка і таленавітага настаўніка, урокі якога памятаюць і сёння яго вучні. Такімі ж засталіся ў памяці сваіх вучняў і дырэктары Кукаўскай і Лак-

тышоўскай сярэдніх школ – Іван Паўлавіч Бобка і Іван Міхайлавіч Муха. Шаснаццаць нататак пра сваіх землякоў напісалі бібліятэчныя работнікі. Гэта была вялікая і цікавая творчая праца. Бібліятэкары гутарылі з роднымі, землякамі, збіралі фотаздымкі, у выніку чаго быў назапашаны краязнаўчы матэрыял, які не толькі апавядаў пра лёсы людзей, але і змяшчаў гістарычныя звесткі аб падзеях мінулых гадоў у родным краі.

Праца, што пачалася ў мінулым годзе, працягваецца. Так, у цэнтральнай раённай бібліятэцы, у дзень святкавання 120-годдзя горада Ганцавічы, адбылася прэзентацыя зборніка. Родныя, блізкія, калегі сабраліся ў гэты дзень у бібліятэцы, каб падзяліцца ўспамінамі пра людзей, якія пакінулі светлую памяць і добры след на гэтай зямлі. Колькі шчырых і цёплых словаў прагучала пра нашых землякоў: пра Івана Міхайлавіча Турко – заснавальніка секцыі па вольнай барацьбе на Ганцаўшчыне, у гонар якога штогод праходзілі абласныя турніры «Полесский край»; Марыю Вікенцьеўну Крывянок – урача-акушэра, з дапамогай чароўных рук якой на свет з'явілася некалькі тысячачаў немаўлятак; Ганну Піліпаўну Шыпалаву – ветэрана Вялікай Айчыннай вайны, педагога, выдатніка народнай асветы, пра якую гаварылі як пра сапраўднага кіраўніка – справядлівага, працавітага і адказнага.

Самай старэйшай ўдзельніца мерапрыемства, 93-гадовая Марыя Міхайлаўна Курловіч, запаліла свечку. І чысты, нязгасны агеньчык стаў сімвалічным дапаўненнем да жывых успамінаў пра людзей, дарагіх і блізкіх амаль кожнаму, хто прысутнічаў у зале. Пасля мерапрыемства людзі падходзілі да выставы, дзе была прадстаўленая цэлая эпоха мінулага. Чорна-белыя фота, дыпламы і граматы, характарыстыкі і атэстаты, вымпелы і медалі – усё гэта можна патрымаць у руках, дакрануцца да таго, чым жылі і чаго дасягнулі нашы землякі.

Аднойчы амерыканскі пісьменнік Джон Уітэр напісаў, звяртаючыся да маладога пакалення: «Захавайце толькі памяць пра

Стараверская капліца і крыж-камень у Салоціне

Унутранае ўбранства капліцы

нас, і мы нічога не страцім, пайшоўшы з жыцця». Сёлета бібліятэкары стварылі зборнік пад назвай «Вартыя памяці людской...». Ён пра землякоў, якія жылі шчыра і праўдзіва, жылі працай, любілі жыццё і людзей, столькі добрага і слаўнага зрабілі для роднай зямлі, нашага краю. Іх жыццё працягваецца ў дзецях, унуках, вучнях.

Амаль у кожнай сельскай бібліятэцы раёна плануецца прэзентацыя зборніка, дзе

людзі будуць узгадаць сваіх землякоў і дзяліцца ўспамінамі. Гэта велімі дарэчы, у Год малой радзімы, у якім раз узгадаць імёны тых, хто ствараў гісторыю нашага краю. Праект «Вартыя памяці людской...» на Ганцаўшчыне жыве і мае працяг.

Таццяна МАЛЯЎКА, загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу Ганцавіцкай раённай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы

Л. Кучынская ўспамінае пра сваю матулю Г. Шыпалаву

Самыя старэйшыя госці вечарыны

Конкурс «Па-за кадрам»

Жыццёвая дарога і духоўная дзейнасць протаіерэя Георгія Сапуна

(Заканчэнне.
Пачатак у № 26)

У 1954 г. протаіерэй Г. Сапун пачаў шматгадовую святарскую службу ў в. Пачапава Баранавіцкага раёна. Бацюшку даваўся перажыць усе ганенні на царкву. Пакуль пабудаваў сваё жыллё, прайшло нямала часу, бо лесу на будоўлю мясцовай ўлада не давала. Кватаравалі ў людзей. Але не кожны хацеў браць на кватэру сям'ю святара. Змянілі трох гаспадароў. За гэты час сям'я папоўнілася дзвюма дочкамі, Аленай і Валянцінай. З Божай дапамогай, як любіў казаць бацюшка, хата была пабудаваная. А будаваў яе а. Георгій сваімі рукамі, бо памагатых было мала. Атрымаўся даволі добры

для таго часу дом (гл. фота). Сям'я трымала карову і каня.

Неабходна адзначыць, што бацюшку дастаўся вельмі бедны прыход і ў матэрыяльным плане, і ў тым, што тут было мала людзей...

2 мая 1943 года. Пазней жыхары вёсак Пачапава і Застарынне пазначылі гэты дзень чорным колерам. А на вясковых могілках з'явілася мноства свежых магілак...

...Быў Вялікдзень, ня дзеля. Вёску акружылі немцы, пачалі рабаваць людзей

і зганяць іх на плошчу побач з царквой. Усе вяскоўцы ведалі, што іх вядуць на смерць, але ніхто не плакаў.

Людзі не мітусіліся, але іх сэрцы палалі. Маленькая надзея на выратаванне цеплілася ў душы кожнага. Погляд людзей спыняўся на царкоўных купалах. Усе малілі Бога аб выратаванні. Відаць, толькі шчырая малітва, якая ішла ад сэрца кожнага верніка, змагла ўратаваць вёску і большасць яе жыхароў.

Раптам над галавамі праляцела белая ракета. Карнікі з суседняй вёскі Застарынне праслілі дапамогі. Адзін з немцаў стаў на воз і казаў нешта незразумелае простаму люду. Другі пераклаў: «У суседняй вёсцы патрабавецца наша дапамога. Калі ў нашу адсутнасць усіх не будзе на месцы – вёска згарыць, а людзі – пах! пах!»

чы. Сярод іх старых і малых – 41 чалавек. Загарэлася гумно, за ім – хата, потым яшчэ адна, яшчэ... Згарэла і царква.

Храм гарэў, як паніхдная свечка, за супакой і вечную памяць загінулых не маўлятаў, жанчынаў, старых і ўсіх людзей, якія аддалі жыццё за вызваленне Беларусі.

Протаіерэй Г. Сапун больш паўстагоддзя прывячыў прыходу ў невялікай капліцы Святога Мікалая, якая і цяпер стаіць на старых могілках. Нават у самыя цяжкія ваяўнічыя атэістычныя часы бацюшка верыў і маліўся з надзеяй, што яго словы пачуюць і храм будзе адноўлены.

І час прыйшоў. Як сведчанне нашай удзячнасці, любові і вечнай памяці. Свята-Пакроўская царква стала сімвалам людской памяці аб земляках, якія загінулі ва ўсіх войнах мінулага стагод-

Песня ў карціннай галерэі

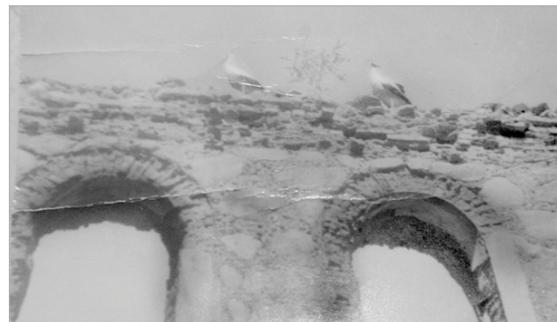
Напэўна, гэтая сустрэча і павінна была адбыцца менавіта ў такім цудоўным месцы, якім стала для многіх аматараў мастацтва Карцінная галерэя Кастуся Качана ў Навагрудку. Наведаўшы яе аднойчы, падсвядома імкнешся зноў туды, дзе таленавіты мастак апантана ўзімае культуру правінцыйнага горада да сталічнага ўзроўню.

Сустрэчы з цікавымі людзьмі – неад'емная частка жыцця галерэі. У канцы чэрвеня сюды завітала таленавітая Юлія Міцько. Канцэрт аўтарскай песні з узнёслай назвай «Нам дапаможа Любоў» сабраў у гэты вечар шмат прыхільнікаў паэзіі і бардаўскай песні. Чароўная Ю. Міцько шчодро дарыла слухачам непаўторны дар сваёй душы – вершы і песні, кожная з іх – шчырая споведзь жаночага сэрца, чулага, пяшчотнага, трапяткага. Гэта была размова аб паўсядзённым і вечным, аб каштоўнасцях чалавечага жыцця, аб любові і шчасці. Адчувалася, што кожнае слова песні прайшло праз душу паэта, і гэта знаходзіла водгук у сэрцах слухачоў – абьяквалі ў зале не было.

Боскі дар паэта – быць проста і зразумелай і ў той жа час імкнуча ўзняць за сабой да вышыні Неба – прывабліваў і захапляў. У гэты вечар натхнёная выканаўца паяднала прысутных высокім пачуццём, галоўным для кожнага чалавека, пачуццём, здольным выратаваць у самай цяжкай сітуацыі, пачуццём усеабдымнай Любові. Такі моцны зарад высокіх пачуццяў здольны прынесці свету больш дабрны, разумення і спагады.

Хочацца пажадаць Юліі поспехаў і спадарожнага ветру – лёгкім ветразям яе творчага натхнення.

Святлана КОШУР, г. Карэлічы

Так проста – «пах, пах» – і магіл загінуць сотні чалавек. Так проста, быццам гаворка ішла аб непатрэбных речах.

Немцы часова пакінулі Пачапава. Праз некаторы час мясцовыя жыхары бацюшкі з боку Застарынны чорныя клубы дыму.

Справа ў тым, што ўначы на 2 мая 1943 года партызаны Першамайскай партызанскай брыгады правялі ўрачысты сход жыхароў Застарынны, прысвечаны свята 1 Мая. Аб гэтым стала вядома нямецка-фашысцкім акупантам. Раніцай у вёску ўварваліся карнікі. Яны заганялі ў хаты па 15 – 20 чалавек, расстрэльвалі людзей з аўтаматаў, а потым падпальвалі. У гэты дзень у вёсцы загінулі 382 яе жыхары, у тым ліку старыя, жанчыны, дзеці. 96 дамоў было спалена разам з іх насельніцкамі.

Застарынне і Пачапава – сёстры на няшчасці Хатыні...

...Пачапаўцы, не марудзячы, вырашылі шукаць паратунак. Каты расстралялі ўсіх, хто не змог уця-

дзя, а іх імёны выгравіраваныя на металічных скрыжках для вечнай малітоўнай і гістарычнай памяці нашчадкамі.

Больш за 60 гадоў настаіцелем у в. Пачапава быў усімі любімы і паважаны бацюшка, протаіерэй Георгій Сапун. З іх амаль 10 гадоў служыў у адноўленай царкве. На жаль, на гэтым свеце яго ўжо няма, але ў памяці людзей, для якіх быў прыкладам нязломнай веры, прыкладам вернасці, самаахвярнасці, застанецца назаўсёды.

Таяцяна
МАСТОЎСКАЯ,
вучаніца 10 класа навуцальна-
педагагічнага комплексу
Пачапаўскага дзіцячы сад –
сярэдняй школы
Баранавіцкага раёна

Куратар
Наталія
Мастойская,
настаўніца Пачапаўскай
дзіцячы сад –
сярэдняй школы

(Друкуецца ў скарачэнні)

Конкурс «Адвечнае»

У № 23 «КГ» мы знаёмлі чытачоў з вынікамі II Рэспубліканскага конкурсу «Адвечнае», што праходзіў у рамках X Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня». Сёння друкуем працу Караліны Шылковай, якая ў намінацыі «Радавод» атрымала заахвочвальны прыз ад Беларускага фонду культуры.

Радавод маёй школы

Каля вёскі Парэчча па-над самую рэчку Ёсць «Ластаўчына гняздо», а плячотней – «гняздзечка».
І вось гэты куточак прыроды кароўнай,
І прыцягальнай, і непаўторнай
Асацыірую з Парэчкаю школай.
Тут і сад вам зімовы, і краязнаўчы музей –
Скарбонка ведаў, мінулага – усё для дзяцей.
Калідоры, як рэчка вясной, гаманлівыя,
І вучні да ведаў тут усе нелянівыя.
Тут прасторныя класы. Дзеці ветліва-сціплыя,
А вось іх вачаняты, бачна, надта дасціпныя.
Для іх усе ёсць умовы: толькі вучыся!
Адно зайжды ведай: разважач не лянися!

Сёння, як ніколі раней, узрасла цікавасць да гісторыі свайго краю. Мінулае – гэта карані нашага тысячагадовага радаводнага дрэва. Трэба берагчы не толькі яго, але і кожную яго галінку. Я цвёрда прыйшла да высновы: трэба ўспамінаць і, пакуль не позна, складзіць радаводнае дрэва нашай школы. Бо так хочацца, каб не згубілася павязь часоў.

Я лічу, што мне ў жыцці пашанцавала: я нарадзілася і жыю ў цудоўным краі – сінявокай Беларусі. А яшчэ на зямлі ёсць чароўны, непаўторны ў сваёй прыгажосці куточак – мая родная вёска Парэчча. Я люблю спакойна прайсціся па яе вуліцах, спыніцца каля помніка змагарам у гады Вялікай Айчыннай вайны. Крушку далей – наш прыгажун Дом культуры. За ім серабрыцца рака Піці – царства рыба-ловаў.

Але больш за ўсё мяне прываблівае трохпавярховы будынак – мая родная школа, мой другі дом. У мінулым годзе споўнілася 157 гадоў з дня яе ўтварэння. Хочацца нагадаць крышачку гісторыі.

Школа была адкрытая ў 1861 г. пры Багародзіцкай царкве. Яна прызначалася для дзяцей сялянцаў, якія выйшлі з прыгоннай залежнасці. Усяго вучняў было пяцёрка – тры хлопчыкі і дзве дзяўчынкі. Будынак быў маленькі, таму надалей частка дзяцей вучылася па хатах у настаўнікаў. У Парэччы такім быў Дзяніс Сцяпанавіч Пась – ён лічыўся на сяле самым адукаваным чалавекам.

З восні 1918 г. пачала працаваць чатырохкласная пачатковая школа. З 1918 па 1923 г. працавалі два настаўнікі: Юрый Абрамавіч Левін і Андрэй Андрэевіч Раскокевіч. З 1924 па 1931 г. настаўнікамі працавалі Аркадзь Якаўлевіч Адзінец, Міхаіл Сяргеевіч Зелянко, Анастасія Андрэўна Адзінец.

У 1933 г. школа ў Парэччы стала сямігадовай, мясцовыя дзеці маглі атрымаць у сваёй вёсцы няпоўную сярэднюю адукацыю. Настаўнікам у школе быў Васіль Пракопавіч Пуцята. Пасля вайны ў Па-

рэчку школу прыйшлі працаваць Іван Паўлавіч Дудко, Вячаслаў Рыгоравіч Глінскі, Ілья Аркадзевіч Яраслаўскі, Ізот Навумавіч Адзінец, Аляксей Андрэевіч Пась.

У 1962 г. школа набыла статус сярэдняй. З 1957 па 1982 г. яе ўзначальвала Лідзія Мартынаўна Адзінец. У 1979 г. была пабудаваная трохпавярховая школа на 392 вучні. Дваццаць шэсць гадоў была кіраўніком школы Людміла Фёдараўна Куляшэўская, якая пасля заканчэння Мінскага педагагічнага інстытута імя Горкага прыехала ў Парэчча. Спачатку працавала настаўнікам фізікі, затым – намеснікам дырэктара, а з 1982 г. – дырэктарам школы. З 2008 па 2014 г. кіравала школай Святлана Васільёўна Рагачэвіч, якая аддавала шмат сілаў усебаковаму развіццю сваіх выхаванцаў. Цяпер нашу школу ўзначальвае Вікторыя Васільёўна Вежнавец. Лічу, што нам пашчасціла на дырэктара: настойлі-

М. Зелянко

васці Вікторыі Васільёўны па-добраму можа пазаздросціць кожны, сваёю працаю яна натхняе і нас.

Розныя падзеі адбываліся ў жыцці нашай школы за час яе існавання. Шмат захавалася ў памяці, стала жывой гісторыяй. Гартаючы старонкі летапісу, разглядаючы фотаздымкі і дакументы, бачыш малады твары настаўнікаў, якія прысвяцілі сваё жыццё выхаванню дзяцей. Мы ганарымся сваімі ветэранамі працы: Лідзіяй Мартынаўнай Адзінец, Зінаідай Максімаўнай Пігуль, Марыяй Рыгораўнай Пугач, Рэнай Мікалаеўнай Раманоўскай, Людмілай Фёдараўнай Куляшэўскай, Нілай Міхайлаўнай Шкурко, Пятром Аляксандравічам Шкурко, Надзеяй Іванаўнай Максімовіч, Зінаідай Васільёўнай Пась, Сцепанідай Паўлаўнай Івановай, Тамарай Філіпаўнай Мішур, Палінай Мацвееўнай Адзінец, Валыцінай Апанасаўнай Макрушч, Таісіяй Гаўрылаўнай Адзінец, Аляксандрам Юр'евічам Максімовічам.

Наўмольна хутка бяжыць час. Са сценаў нашай школы выйшла больш за тысячу выпускнікоў. Парознаму склаліся іх лёсы. У розных кутках блізкага і далёкага замежжа яны жывуць і працуюць, многія сталі інжынерамі, урачамі, тэхнолагамі, настаўнікамі. Шмат хто застаўся жыць і працаваць у роднай вёсцы. Але самае галоўнае, што ўсе былыя вучні памятаюць і любяць сваю родную школу, бо вяртацца дахаты з далёкіх краёў – найвялікшае шчасце.

Я не проста люблю сваю школу, я вельмі ганаруся ёю. Яе калектыў – гэта адзіная сям'я, якая аб'ядноўвае настаўнікаў, вучняў і бацькоў, гэта школа радасці, дзе ёсць магчымасць добра вучыцца, цікава адпачываць, займацца любімай справай. Дык хіба ж не гонар вучыцца ў такой школе?!

Пад час працы я пазнаёмілася з архіўнымі дакументамі: кнігамі выдачы атэстатаў, загадамі. У гісторыка-краязнаўчым музеі знайшла

А. Адзінец

пісьмы былых настаўнікаў Ю.А. Левіна, М.С. Зелянко, фотаздымкі колішніх вучняў і настаўнікаў. Наведала ветэранаў працы Л.М. Адзінец, Т.Ф. Мішур, Т.Г. Яркоўч, П.М. Адзінец. Пагутарыла са старажыламі вёскі Н.С. Кавальчук, Г.В. Барысавай, В.С. Іксанавай, Н.М. Рудакоеўскай.

Я лічу, што мэтай маёй працы дасягнутая. Падлічаная колькасць выпускнікоў пачынаючы з 1966 г., складзеная табліца. У выніку быў падрыхтаваны школьны радавод.

Думаю, што кожнаму выпускніку нашай школы прыемна будзе пастаяць пад магутнай кронай радаводнага дрэва, узгадаць школьнае жыццё, разгледзець фотаздымкі выпускных класаў розных гадоў, убачыць сябе юнага, летуценнага, на жыццёвым раздарожжы. Вялізнае дрэва школьнага радаводу ў любы час падорыць выпускнікам чароўны, ледзь чутны пошум сваёй лістоў.

З успамінаў Ю.А. Левіна:

– Школа наша была бедная. Вучняў было каля пяцідзясяці. Гэта было невялічкае памяшканне, якое належала Н.В. Свідзінскаму. Не хадзіла падручнікаў, пісьмовых прыладаў. Маімі вучнямі былі Яўген Якаўлевіч Гулька, яго сястра Марыя, Сямён Мікалаевіч Адзінец і яго сястра Анастасія, Антаніна Касцюкевіч, Іван Іванавіч Пась, Аляксандр Андрэевіч Пась.

З успамінаў М.С. Зелянко:

– Я працаваў у Парэчкай школе з жніўня 1924 па жнівень 1931 г. Школьны будынак знаходзіўся ў былым доме папа. У ім было два пакоі і кватэра для загадчыка школы. Маімі вучнямі былі Леанід Рыгоравіч Адзінец, Сяргей Адзінец, Міхаіл Пуцята, Антон Кірэевіч Касцюкевіч.

З успамінаў колішняга вучня і настаўніка А.Я. Адзінца:

– Да 1908 г. у Парэччы казённай школы не было. Каб вучыцца, патрэбна было ехаць за 7 верстаў у Рудабелку. Там была пачатковая народная школа на ўсю воласць. І толькі ў 1909 г. у Парэччы была адкрытая земская пачатковая школа. Яна знаходзілася ў невялікім доме, які складаўся з двух пакояў. Дом належаў Іосіфу Забродскаму. Усе чатыры класы вучыў адзін настаўнік – Андрэй Андрэевіч Раскокевіч. Навучальны год пачынаўся не з 1 верасня, а калі жывёлу ставілі на зіму, гэта прыкладна ў лістападзе, і канчаўся вясною, калі жывёлу трэба было выганяць на пашу.

Караліна ШЫЛКОВА,

вучаніца 3 класа

Кіраўнік – Галіна МАТУСЕВІЧ,

настаўніца беларускай мовы і літаратуры

Парэчкага дзіцячага сада –

сярэдняй школы Акцябрскага раёна

Школа ў 1930–1940-я гг.

Ад рэдакцыі. Аўтар прыклала да працы табліцу колькасці выпускнікоў школы з 1966 па 2017 г. У 1970-я гг. штогод выпускалася 27–51 чал., у 1980-х – ужо 9–35, а пасля 2010-га – ад 3 да 9 выпускнікоў. Усяго скончылі школу за 51 год 937 вучняў, з іх медалістаў – 40 (прычым аж па 5 – у 1992 і 1998 гг., па 4 – у 1989 і 2002 гг.).

«Рэчанька», цяпер гэта і зборнік паэзіі

Пры рэдакцыі карэліцкай раённай газеты «Полымя» працуе літаратурнае аб'яднанне «Рэчанька», якім кіруе мясцовая пісьменніца Галіна Калтунова. 30 чэрвеня ў Карэліцкім цэнтры культуры і народнай творчасці адбылася прэзентацыя зборніка вершаў «Плыві, «Рэчанька» зямлі Карэліцкай».

У кнігу ўвайшлі творы землякоў, апублікаваныя ў розныя гады на старонках раёнкі. Гэта і вершы больш сталых І. Жука, М. Бусько, І. Вярбіцкага, В. Віцько, Л. Дзянкевіч, М. Мамонькі, Г. Дзмітрыева, і маладых С. Мониц, Л. Трафімчык, М. Башко, М. Сініцы і інш.

На мерапрыемстве прысут-

нічалі пісьменнікі, сябры, чытачы раённай бібліятэкі. Падрабязна пра новую кнігу расказа-ла сама Галіна Паўлаўна.

Аб значнасці зборніка для раёна выказаўся намеснік старшыні Карэліцкага райвыканкама Р. Абрамчык. Словы павагі і падзякі ў адрас Г. Калтуновай адрасавалі начальнік аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі І. Санчук і дырэктар Карэліцкай раённай бібліятэкі Л. Арцюх.

Аўтары, чые творы ўвайшлі ў зборнік, чыталі вершы, дзяліліся ўражаннямі.

Да мерапрыемства супрацоўнікі раённай бібліятэкі падрыхтавалі выстаўку, дзе экспанаваліся кнігі мясцовых аўтараў, што знаходзяцца ў фондах устаноў. А супрацоўнікі мясцовага цэнтры культуры паднялі настрой сваімі песнямі.

Наталія КАЗАРЭЗ,
метадыст Карэліцкай
раённай бібліятэкі

«Экслібрсы» гістарычны: з вераю ў праўду

Нагадаем чытачам, што працягваецца штогадовы конкурс «Экслібрсы».

Пра тое, як засведчаны бібліятэкар-бібліяграф, края- і кнігазнавец пачаў цікавіцца гісторыяй і якія парадзі дае ўдзельнікам конкурсу сябра журы Валерый Герасімаў – у інтэрв'ю Алены Босавай.

Галюйна парада ад Вас для ўдзельнікаў «Экслібрсы», што спрабуюць сабе ў гістарычнай тэматыцы, – якая яна?

– Шанаваць папярэднікаў, не губляць веру ў праўду і моцна трымацца нацыянальнага гунту. Усё было да нас і будзе пасля нас. Але ў беларусаў у гэтым свеце свая місія, ніхто іншы за нас яе не спраўдзіць.

Асабіста я ганаруся, што на пачатку 1990-х разам з Ляванам Луцкевічам, Міколам Ермаловічам, Георгіем Штыхавым, Віктарам Шматавым, Віктарам Навуменкам, Анатолем Астапенкам спрычыніўся да стварэння Нацыянальна-дэмакратычнай партыі Беларусі, адной з статутных мэтаў якой было якраз адраджэнне і папулярызаванне аб'ектыўных ведаў пра нашу гісторыю. Таму сучасным аўтарам гістарычных працаў я б да ўсяго параіў актыўна «несці ў народ» свой досвед і заўсёды быць гатовым стаць за стырно кіраўніцтва дзяржавы, калі ў гэтым з'явіцца тэрміновая геапалітычная неабходнасць. Як бы пафасна, на першы погляд, гэта ні гучала, кіраваць краінай павіныны тыя, хто вядзе радоды і дзяржаўнасці ад прабеларускіх плямянаў V – VI стагоддзяў, а не ад 1917 года.

Чым Вас прывабляе даследаванне гісторыі? І чым прывабляе зараз?

– Старажытны Брагін 1147 года першай згадкі ў летапісе. З дзяцінства – атмосфера замка Вішнявецкіх (у 1977 годзе яго раскопкі веў легендарны Міхась Ткачоў, па просьбе якога праз дзясяткі гадоў я апрацоўваў дзялянку XX стагоддзя для калектыўнай працы па гі-

сторыі беларускай вайсковасці, каменя хананія Ілжэдзімітрыя да Марыны Мнішак, пошuku падземных хадоў. Родны дом адразу за замкавым ровам, дзе аскенкі сярэднявечнага посуду і ВК.Лаўскія талеры ды барацінкі вялюцца проста пад нагамі. Плюс непазбыўнае пацудзіце волі і справядлівасці, што ўласцівае менавіта беларусам Падняпроўя ледзь не на генетычным узроўні.

У гэтым сэнсе для мяне вялікая загадка каста чыноўнікаў раённага (і не толькі) маштабу – у побыце – «у дошку свае хлопцы», якія ўчора тапталі разам з табой тым жа сцяжынкі, гоісалі па тых жа гаях, узлазілі на тыя ж сівыя муры, а сёння пад сурдынку пра ўпарадкаванне «малой радзімы» зносяць бульдозерамі драўляныя палескія хаты з унікальнымі малымі архітэктурнымі формамі, адметнасцямі і асабліваасцямі тысячагадовага традыцыйнага народнага дойдліства, руйнуючы гістарычную забудову і нявечаць гістарычную планіроўку старажытных паселішчаў, вырабаючы сады з унікальнымі старадаўнімі палескімі гатункамі яблыкаў – «пуцінка», «штрыфель», «малінаўка», «райка», «ранет».

– Хто з беларускіх аўтараў для Вас аўтарытэт у гістарычнай тэматыцы?

– Лічу, што да сярэдзіны 1980-х нацыя загаіла раны, фізічныя і духоўныя, пасля доўгіх гадоў русіфікацыі і рэпрэсіяў. Паўстала пакаленне ўнукаў Яна Пазняка, Адама Станкевіча, Кастуся Езавітава, Вацлава Ластоўскага, Вацлава Іваноўскага, Максіма Багдановіча, Максіма Гарэцкага, Янкі Купалы і Якуба Коласа. На мой погляд, пасля вядомых падзеяў у сярэдзіне 1990-х нацыянальнае адраджэнне прыняло форму грамадзянскай вайны. Толькі не ўзброенай, а ментальна-ідэалагічнай. На адным баку апынулася нацыянальная эліта, праслойка нацыянальна арыентаванай інтэлігенцыі і духоўна здарова частка простага народа. На другім – нашчадкі сталінскіх катаў, кампрадорская частка інтэлігенцыі, вайскова-інжынерна-люмпен-пралетарская пята калона аскенкаў народна-гаспадарчай эсэсэраўскай імперыі.

Тут на нацыянальна арыентаваных гісторыках і пісьменніках улада «адравалася» напоўніцу. Але гісторыю не перагнаў на свой капыл. Ды і беларусы сёння – не статак баранаў. Мне падаецца, нацыянальны супраціў негвалтоўнага характару якраз меў вынікам усплёск развіцця гістарычнай кнігі – і навуковай, і мастацкай. Гэта ўжо нават не дзясяткі, а сотні імёнаў. Пералічыць не буду, усе яны на слыху, у кожнага свая чытацкая і інфармацыйная аўдыторыя. Эрэншт, невялічкі раман Андрыя Федаранкі «Нічы» пра падзеі Слуцкага збройнага чыну па мастацкім узроўні – гэта планка Гарэцкага, Караткевіча, Быкава, Брыля ў іх класічных творах на гістарычную тэматыку.

– Чого Вы чакаеце як крытыкі і сябра журы «Экслібрсы» ад аўтараў, чые творы Вы будзеце ацэньваць? Ці ёсць у Вас ужо цяпер пэўны набор крытэрыяў?

– Гістарычнасць, мастацкасць, нацыянальная пазіцыя – вост і ўсе крытэрыі. Гэта вялізны гонар і адказнасць для кожнага аўтара – удзельнічаць у конкурсе «Экслібрсы».

Лутарыла Алена БОСАВА,
для lit-bel.org

Побыт дзяцей у мінулым: з краязнаўчай скарбонкі бярэзінскіх бібліятэкараў

(Працяг. Пачатак у № 26)

Супы і баршчы гатаваліся таксама густымі, таму мала чым адрозніваліся ад кашы. Тлумачылася гэта перш за ўсё ўкладам сялянскага жыцця і недахопам ежы. Больш густыя стравы выклікалі хутэйшае пад'яданне, а людзям, якія выконвалі цяжкую фізічную працу, было важна добра падмацавацца. З гэтай прычыны і хлеба спажывалі даволі шмат, ужываючы яго з кожнай стравой.

Гаспадыня, якая збіралася зварыць суп або боршч, закладвала ў гаршчок або чыгун адразу ўсе неабходнае: бульбу, крупы, грыбы або капусту, фасолу, гарох, мяса ды інш. Калі мяса не было, гатавалі са здорам, стоўчаным у ступе з часнаком, або з падсмажанымі скваркамі з чыбуляй. Суп павінен быў пакіпець, таму ставіўся ў печ зблізу, калі там гарэлі дровы. Час ад часу яго памешвалі, потым пакідалі да абеду «даходзіць» у выпаленай печы, закрывшы патэльняй ці накрывкай.

У сялянскай кухні XIX ст. вельмі часта выкарыстоўвалася адварная бульба, якую лупілі адразу за сталом у час ежы або загадзя, калі рабілі камы, тоўчаную бульбу, пяклі праснакі ці іншыя стравы. Лупілі вараную і печаную бульбу проста рукамі з дапамогай пазногцаў. Трэба дадаць, што печаная бульба лічылася ў дзцей прысмакамі. Звычайна яе пякла маці ў печы, пяклі яе і самі дзеці на вогнішчы, калі пасвілі скаціну, пад час працы ў полі, лесе ды інш. Бульбяныя клецкі (шарыкі з дранай бульбы) лічыліся таксама прысмакамі. Іх елі ў забеленым супе або падсмажанымі на патэльні з салам.

Спраўдным святкам быў дзень, калі маці гатавала драцікі (драчаны, дзеруны) ці карталіяную бабку ў печы. Часам у бульбу для бабкі дадалі пшанічную муку, запраўлялі страву дробна нарэзанымі і падсмажанымі скваркамі з чыбуляй ці без яе.

Будзённай стравой на сяданне былі аладкі з жытняй (зрэдку – пшанічнай) мукі або з сумесі пшанічнай, грочкай і ячнай. Іх гатавалі на хлебнай рошчыне або на сыракавашы ці сыраватцы з содай. Гаспадыня складала падсмажаны аладкі на настольнік, а потым ім жа і накрывала, каб былі мяккімі. Такім жа чынам складаліся ў стос і бліны.

Вельмі любілі дзеці «мазанья» (здорам, маслам) ці «маканья» проста ў патэльню са смажаным салам бліны і аладкі. Да аладак часцей падаваліся тварог з сыракавашай, смятана ці малако. Асаблівым прысмакамі была верашчакка (мачанка) – для яе свіныя рабрынкі, кавалкі каўбасы і падсмажанае сала варыліся ў мучной падкалотцы.

Летам больш скарыстоўвалі гародніну. Гатавалі баршчы з крапівы і шчаўя, дадалі бульбу, запраўлялі падсмажаным салам і смятанай (малаком), рабілі бабвінне, халаднік з бурокаў. Напрыканцы лета гатавалі ў печы гарбузовую кашу з пшаном, пшанічнай мукой і малаком.

Садавіна перш за ўсё вабіла дзцей: яны пачыналі ласаватца яблыкамі, грушамі, калі тыя выраслі з арэх. Елі і няспелы агрэст, а таксама вішнёвую і слівовую смалу, кавалкі якой знаходзілі на дрэвах. Каштавалі і бярозавыя шышкі. Звычайнай справай было наецца на лузе лісцікаў шчаўя або яго пукоў – суквеццяў шчаўя. Летам на рэчы або возеры рвалі аер і абдзіралі да сарцавіны, якой і ласаваліся.

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Правілы паводзінаў за сталом

Нашыя продкі мелі свой этыкет паводзінаў за сталом, які дзеці засвойвалі з маленства. Прачнуўшыся раніцай, малыя з неярпеннем чакалі сняданку. Не дазвалялася з'есці нават кавалачак хлеба, пакуль стравы не будзе пастаўлена на стол. Толькі самым маленькім маці давала невялікі кавалак хлеба, і тыя з'ядалі яго, седзечы на «палу».

Перш чым сеці за стол, дзеці мылі рукі і твар, паліваючы адно аднаму са збанка. Зімой вада часта замярзала ў хаце, таму кавалачкі лёду траплялі ў збанок і моцна халадзілі рукі. Летам мыццё часцей адбывалася на двары, непадалёк ганка. Мыліся дзеці з задавальненнем, пырскаючы вадою, а нярэдка, жартуючы, аблівалі адно аднаго. Выпершыся ручніком («уцёральнікам»), кожны садзіўся на сваё строга вызначанае месца, папярэдне перахрысціўшыся ўслед за бацькам. Месцы за сталом размяркоўваліся на старшынстве. Самае пасчае, у цэнтры, займаў бацька, абпал стала садзіліся старэйшыя дзеці, за імі – малодшыя. Гаспадыня займала месца з краю, бо ёй трэба было завіхацца і падаваць ежу на стол.

Перш чым сеці за стол, гаспадыня клала на яго лыжкі, хлеб або бліны. Маленькія дзеці вучыліся карыстацца лыжкай. Садзілі іх разам з маці, а каб яны маглі есці самі, на лаўку падстаўлялася калодка, на якой і сядзелі малыя. І ўжо на прыкладзе астатніх маленькія засвойвалі правілы паводзінаў за сталом і прыняцця ежы.

Вось стравы пастаўленыя на стол, і бацька-гаспадар з веданнем справы моўчкі рэжа хлеб лустамі, а потым – на скібкі. Хлеб у сялянскай сям'і – асноўная ежа, і яго ўжывалі больш, чым «варыва». Дзеці з неярпеннем чакалі «пакромкі», «габрыля». Нярэдка стравы ставіліся на стол у той жа пасудзіне, у якой варыліся, асабліва «пачыстыя». Першым страву зачэрпваў лыжкай бацька, потым астатнія па чарзе. Далей ужо спрацоўваў жыццёвы спрыт: той, хто спазняўся, мог застацца паўгалодным. Праўда, старэйшыя сачылі, каб хапіла ўсім і адзін не з'еў болей за іншых. Відэльцаў звычайна не было, таму ўсе стравы елі лыжкай. Стравы, якая стаяла пасярэдзіне стала на прыкладна аднолькавай адлегласці ад кожнага, нялёгка было данесці, не праліўшы. Таму дзяцей вучылі, што, зачэрпнуўшы «варыва», трэба падкласці пад лыжку скібку хлеба і несеці яе да рота. Калі хто з дзяцей рабіў гэта няўмела і праліваў з лыжкі, то бацька даваў навуку (стукаў лыжкай па лбе). Усё гэта, як успамінаюць старыя людзі, звычайна робіцца моўчкі, і дзіця не адважыцца, баючыся новага папярэджання, плакаць ці скардзіцца. Тая ж кара чакала і непапулярных дзяцей, асабліва калі яны пачыналі сварыцца за сталом, свавольніц, смяяцца і г. д. Выраз «сёрбаць юшку» не выпадковы. За сталом звычайна былі чутныя гукі сёрбання стравы, але рабіць гэта вельмі гучна не дазвалялася. Не дазвалялася дзецям і размаўляць за сталом, толькі бацькі маглі перакінуцца рэдкім словам. Распадарджэнні гаспадара дарослым і дзецям звычайна даваліся ў канцы або перад пачаткам прыёму ежы, і парушаць гэты парадок нельга было нікому.

Елі ўсе з агульнай міскі або талеркі. Спачатку вычэрпваўся з міскі «жыдзінь» (вадка частка), потым – «гушча». Паеўшы, лыжку аблівалі і клалі на стол. Хлеб ламаць і адкусваць трэба было акуратна, калі падала крошка, яе падымалі, віноўнік падаваў яе са словамі: «Выбачай, Божанька!» і з'ядаў.

Звычайна ўсе стравы, якія падаваліся на стол, з'ядаліся цалкам. Нярэдка посуд з прысмакамі вылізваўся ці вымачваўся да дна. Асабліва рэдка заставаліся рэшткі ежы ў здантай гаспадыні, якая смачна гатавала.

Дарослыя і старэйшыя дзеці аступалі маленькім права вычарпаць рэшткі ежы, якія яны злівалі ў лыжку або выплівалі нагбом з гаршчэчка ці чыгунка. Стукаць лыжкай па пусты гаршчэчку было небяспечна, бо бацька тут жа спыняў свавольніка ўдарам лыжкі па руцэ ці лбе.

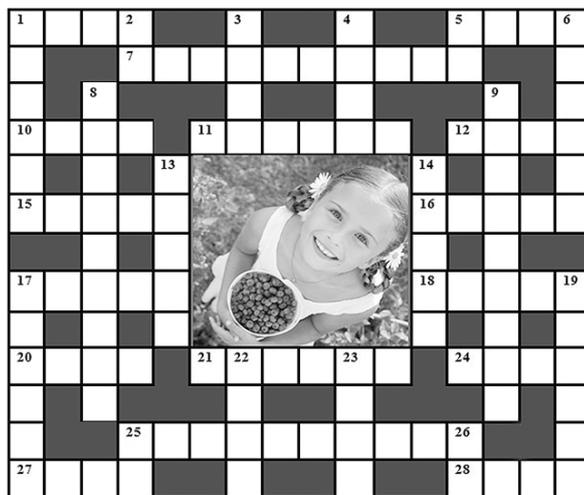
Ніколі не елі цэлым кавалкам сала ці мяса. Калі стравы была з салам, маці вымала яго з гаршчэчка і старанна таўкла драўляным таўкачкым у місцы, потым улівала ў страву і прапапоўвалі есці. Стравы з мясам падаваліся на стол, і яго дзяльбой часцей за ўсё займаўся гаспадар. Звычайна косці і хрэшчы, якія былі спраўдным ласункам, аддавалі дзецям. Уся сям'я ў моўчкі сядзела за сталом, з неаслабай увагай глядзячы, як бацька дзеліць мяса, і кожны чакаў сваёй часткі.

(Заканчэнне ў наступным нумары)

У афармленні скарыстаная ілюстрацыя Васіля Шарановіча да «Новай зямлі» Якуба Коласа (выданне БФК, 2002 г.)

Уздоўж

1. «Пах – ... кветкі». Ж. Верн. 5. Шаўковая тканіна з разводамі. 7. Народная назва зарасніка ажынаў. 10. «Мусіць у сунічкі, // Унь у тыя луці, // ... з сястрой ідзе». З верша Якуба Коласа «Летам». 11. Не ўсякая ... крапіва, не ўсякая падчарыца – макаў цвет (прык.). 12. Ліпень – месяц ягадаў, зялёная гарачая ... (прык.). 15. Грыб не хлеб, а ягада не ... (прык.). 16. «Не глядзі, што ... з кіслінкай: // І ў жыцці не ўсё – суцэльны мёд». З верша А. Ляўковіч «Журавіны». 17. Тое, што і сечка. 18. «Ой, ... мойчысты, // Валакністы, залацісты!» З верша Янкі Купалы «Лён». 20. Чаравікі футбалістаў. 21. Тое, што і сукенка. 24. Роды ў каровы. 25. «... – гэта кветка, якую ніхто не любіць». Э. Уілкокс. 27. ... кветкача не робіць вясны (прык.). 28. Чым прыгажэйша ..., тым даўжэйшыя ў яе шыпы (прык.).

Упоперак

1. ..., трамбоз, цынга; хваробы, для прафілактыкі якіх карысна спажываць чарніцы, сунічкі і іншыя ягады. 2. Вялікі майстар сваёй справы (перан.). 3. Салодкія цёмна-сінія ягады, падобныя да парэчка. 4. ..., ці лясчына; лічылася, што цвіце ён толькі ўначы ў чысты чацвер. 5. Багіня-маці, галоўнае жаночае боства ў многіх міфалогіях свету. 6. Градскі пасёлак на Брэстчыне, герб якому ўпрыгожвае вянок з чырвоных ружаў. 8. «Едуць у брусыцы, // Дзеўкі, ...». З пазмы Якуба Коласа «Міхасёвы прыгоды». 9. «У лес чарніцы-... // Нарэшце мы збіраць пайшлі».

З верша Д. Пятровіча «Чарніцы». 13. Гатунак слівы, выведзены беларускімі селекцыянерамі. 14. «... смеяцца кветкамі». Р. Эмерсан. 17. Чырванее ... – лета палавіна (прык.). 19. «А нізям пясціцца з шыпыннікам ... // І туліць да малін свой чорны твар ажына». З пазмы А. Міцкевіча «Пан Тадэвуш». 22. «Многа песень спета // Пра шчодрое ... // Толькі Ганначка не спявае, // У буйных травах кветкі збірае». З беларускай народнай песні «Пойдзем, пойдзем лугам». 23. «О Беларусь, мая шыпына, // зялёны ліст, чырвоны ...». З верша У. Дубоўкі «О Беларусь, мая шыпына». 25. Танца вальныя крок. 26. Літара старажытнаруская алфавіта.

Складу Лявон ЦЕЛЕШ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАСТАЎСКИ ПАЛАЦАВА-ПАРКАВЫ КОМПЛЕКС – помнік сядзібна-паркавай архітэктуры класіцызму. Створаны ў канцы XVIII – 1-й палове XIX ст. на паўднёвай ускраіне Паставаў на левым беразе р. Мядзелка. Комплекс, які ўключае палац і парк, быў пабудаваны на месцы сядзібы 1-й паловы XVII ст.

Першапачатковая сядзіба складалася з жылых і гаспадарчых пабудоваў (5 драўляных жылых дамоў, кухня, 5 свірняў, 3 стайні, вазоўня, склеп і інш.), што ўтваралі прамавугольны ў плане двор, абнесены астрогам з 2 брамамі. Галоўны жылы дом – 1-павярховы складанай канфігурацыі будынак з 2 алькежамі і 2 ганкамі, завершаны гонтавым дахам. Астатнія дамы – трыпцінае 2- і 3-камернае жыллі. Існаваў таксама фальварак – 3-камерны жылы дом для прыслугі, сыраварня, стайні і абора, што ўтваралі асобнае падвор'е. Да фальварка ад двара і мастэчка вялі агароджаныя плагат дарогі. На гумнішчы стаялі стадола, асець, адрына, абарогі. Пры сядзібе быў бровар.

Будаўніцтва палацава-паркавага комплексу было распачата на месцы сядзібы ў

1760-я г. (магчыма, паводле праекта архітэктара Д. Сака). У 1770-я гг. спыненае (пабудавана 2 бакавыя філігелі і закладзены падмурак палаца). У 1-й палове XIX ст. пабудаваны II-падобны ў плане I-павярховы мураваны палац. Цэнтры паўднёвага і ўсходняга крылаў вылучаны больш высокімі аб'ёмамі з мезанінамі. Усе часткі палаца накрытыя пакажымі 2-схільнымі дахамі з трохвугольнымі франтонамі на тарцах. Сметрычны ўсходні фасад мае па баках глыбокія рызаліты і аздоблены пілястрамі, плоскі рызаліт у цэнтры з вялікай тэрасай перад ім. У 1830-я гг. да паўночнага фасада прыбудаваны 6-калонны дарычны порцік з манументальнай лесвіцай. Вокны прамавугольныя. Планіроўка анфіладна-калідронная. У паўночным крыле палацавага капілаца, аздобленага лентай і размаляўкай у тэхніцы грэзіяль. Парк – рэгулярна-пейзажнага тыпу, размешчаны на раўнінным рэльефе. Стварыўся ў 2 этапы. Плошча блізу 10 га. Меў форму выцягнутага з поўнага па паўдзень прамавугольнага, абмежаванага па баках каналамі, а з поўначы возерам. На беразе возера размешчаны палац, пры якім знаходзілася пейзажная частка парку з экзотамі ў декаратыўных групях і салітарак. Ад рэгулярнага парку ацалелі каналы і рэшткі старых ліпавых прысадаў, ад пейзажнага – асобныя групы дрэваў па берагах вадаёма і ўсходняга канала, і на ўзгорку паміж каналам і галоўнай вуліцай горада. У палацы пяер размешчаныя медыцынская ўстанова і экспазіцыя – філіял Пастаўскага краязнаўчага музея.

Комплекс – помнік рэспубліканскага значэння.

Палац Тызенгаўзаў (1896 г.)